

SERIES ผู้หญิงและสิทธิ

ธรรมดา แต่ไม่สามัญ:
ผู้หญิงเมียนมากับชีวิตย้ายถิ่นข้ามชาติในประเทศไทย

จรรยา ยุทธพลนาวิ
บรรณารักษ์ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

หนังสือธรรมดาแต่ไม่สามัญ ขอบคุณภาพจาก Facebook: Book Re:public

เวทีประกวดสาวงามจากทั่วโลกที่ผ่านพ้นไม่นานมานี้ อาจแตกต่างจากขนบของการประกวดความงามที่ทุกคนรับรู้มาอย่างสิ้นเชิง นอกจากการประชันความงามของรูปร่างหน้าตาอย่างที่ผ่านมา การแสดงออกของผู้เข้าประกวดในครั้งนี้ ได้สื่อสารสถานการณ์ทางการเมืองและกระแสสังคม โดยใช้เวทีอวดโฉมของเหล่าสาวงามมาเป็นกระบอกเสียงส่งสารของพวกเธอ

การแสดงพลังแห่งการสื่อสารที่ถูกพูดถึงไปทั่วโลกคือตัวแทนสาวงามจากเมียนมา ธุชาร์ วินท์ ลวิน ซึ่งมาพร้อมกับป้ายข้อความ “Pray for Myanmar” ในรอบการประกวดชุดประจำชาติ เพื่อสื่อถึงเหตุการณ์ความรุนแรงและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในประเทศของเธอ แม้ว่าชุดประจำชาติที่เธอเตรียมไว้ได้ล่องหนไประหว่างการเดินทางจนทำให้เธอต้องสวมใส่ชุดพื้นเมืองของชาวชินขึ้นเวทีแทน แต่นั่นก็ไม่ใช่อุปสรรคแห่งการแสดงพลังของเธอ ชุดประจำชาติของสาวงามจากเมียนมาได้รับรางวัลชุดประจำชาติยอดเยี่ยมในการประกวดครั้งนี้ โดยภายหลังจากการประกวดจบลง สถานการณ์ที่บ้านเกิดไม่เอื้ออำนวยให้เธอเดินทางกลับอย่างปลอดภัย เธอจึงได้ขอลี้ภัยและพำนักอยู่ที่สหรัฐอเมริกา

การตัดสินใจขอย้ายถิ่นฐานของสาวงามเมียนมาในครั้งนี้ ทำให้เราเกิดความสนใจเรื่องการย้ายถิ่นของผู้หญิงเมียนมา จนไปค้นหาหนังสือที่กล่าวถึงการย้ายถิ่นของสาวเมียนมาไปแสวงหาความหวังและอนาคตยังดินแดนอื่น แล้วเราก็พบหนังสือเรื่อง **“ธรรมดา แต่ไม่สามัญ: ผู้หญิงเมียนมากับชีวิตย้ายถิ่นข้ามชาติในประเทศไทย”** ผลงานวิจัยในรูปแบบสารคดีที่รวมบทสัมภาษณ์หญิงสาวเมียนมา จำนวน 8 คน ซึ่งอพยพถิ่นฐานมาประกอบอาชีพในประเทศไทยที่จังหวัดสมุทรสาคร มรกต ไมเออร์¹ กล่าวถึงภาพสะท้อนของผู้หญิงเมียนมาที่ปรากฏในละครทีวีไทยไว้ว่า

“..ทรงผมของผู้แสดงให้ตลบม้วนเหนือต้นคอ มวยผมด้านหลังข้างหรือเป็นมวยสองข้างบ้าง โดยมีดอกไม้ประดับที่มวยผม และการนุ่งผ้าถุง...”

รวมถึง

“...บางฉากในช่วงเวลากลางคืนตามท้องเรื่องเท่านั้นที่ตัวละครทาแก้มด้วยทานาคา...” และ

“...การที่ผู้แสดงเป็นตัวละครเหล่านั้นพูดจาด้วยสำเนียงแปร่งแบบลิ้นไก่สั้น และพูดภาษาไทยแบบไม่ลงเสียงตัวสะกด...”

บทสัมภาษณ์ผู้หญิงเมียนมาที่อพยพข้ามชาติมาอยู่ที่จังหวัดสมุทรสาครนี้ ช่วยให้เราทำความเข้าใจความคิด ทักษะคิด และความรู้สึกของพวกเธอที่มีต่อการดำรงชีวิตในต่างแดน ซึ่งเป็นเรื่องไม่ถนัดนักเมื่อนึกย้อนกลับไปเมื่อหลายสิบปีก่อนที่ยังไม่มีโทรศัพท์เคลื่อนที่หรืออินเทอร์เน็ตใช้ การฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อชีวิตใหม่ของพวกเธอจึงเป็นเรื่องท้าทาย

“ไม่อยากมีชีวิตแบบนี้ตลอดไป อยากก้าวหน้า เรามาเมืองไทย อยากมีอนาคต อยากร่ำรวย”

ส่วนหนึ่งจากบทสนทนาของมารีตรีหรือราตรี ที่แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการย้ายถิ่นฐานเข้ามาเผชิญโชคในต่างแดน ราตรีใช้ความพยายามและความอดทนในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จนอาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานกว่า 20 ปี การไม่หยุดพัฒนาตัวเองของเธอ ทำให้ได้รับความเอ็นดูจากเจ้านายซึ่งนั่นเป็นสิ่งที่ทำให้ราตรีนำความรู้ที่ได้มาเริ่มต้นประกอบธุรกิจเล็กๆ ของตนเองร่วมกับสามีชาวไทย นำไปสู่บทบาทศูนย์กลางการพบปะของแรงงานข้ามชาติชาวเมียนมาในละแวกนั้น รวมไปถึงศูนย์กลางในการให้ข้อมูลสำหรับนักศึกษาหรือนักวิจัยที่มาศึกษาชีวิตของแรงงานข้ามชาติ

ร้านอาหารเล็กๆ ของ “พีนาง” หรือ มะพิวสะนิก็เป็นหนึ่งในพื้นที่แห่งการมีส่วนร่วมทางสังคมของชุมชนแรงงานข้ามชาติชาวเมียนมาในย่านนี้เช่นเดียวกับร้านค้าของราตรี ช่วงเวลาที่แรงงานเหล่านี้จากบ้านมายาวนาน “อาหาร” จึงเป็นสิ่งที่ยึดโยงพวกเขาไว้กับบ้าน และช่วยสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนบ้านเดียวกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น จากประสบการณ์สาวโรงงานสู่การทำงานในบริษัทพิสูจน์สัญชาติทำให้ “พีนาง” มีโอกาสได้รู้จักกับกลุ่มคนมากมายหลายอาชีพ เห็นโอกาสในความสำเร็จ และกล้าที่จะเสี่ยงลงทุนธุรกิจอาหารพม่าในงานวัด จนกระทั่งลงทุนเปิดร้านอาหารเข้าสัญชาติเมียนมาเป็นของตัวเองได้ แม้ธุรกิจร้านอาหารจะกำลังไปได้ดีแต่เป้าหมายในชีวิตหลังจากนี้คือการ “ย้ายกลับบ้าน”

จากลูกสาวชานา ในหมู่บ้านกะระนา จังหวัดมะละแหม่ง ที่หนีจากพ่อแม่โดยไม่ได้รำลู่การเป็น “แรงงานดูแล” ในครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนจากการฝากฝังของน้ำ ถึงน้ำของเธอจะเป็นคนชักชวนเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ แต่ “มิโมน” ก็ต้อง “จ่าย” ให้กับน้ำสาวในมูลค่าทองคำน้ำหนักหนึ่งบาท (ในราวปี พ.ศ. 2538-2543 ทองคำมูลค่าบาทละ 6,000 บาท) แม้ว่าเจ้านายจะรักและเอ็นดูมิโมนมากเท่าใดแต่ก็ไม่สามารถรั้งเธอจากอนาคตได้ มิโมนตัดสินใจออกจากการทำงานแม่บ้านในวัย 30 ปี เพื่อมาเริ่มเป็นสาวโรงงานที่มหาชัยควบคู่กับการรับสินค้าจากสำเพ็งไปขายให้กับสาวแรงงานข้ามชาติ มิโมนนั่งรถโดยสารประจำทางจากมหาชัยเพื่อไปรับสินค้าที่สำเพ็งอยู่แรมปีจนกระทั่งเห็นช่องทางในการนำเสื้อผ้าจากบ้านเกิดเข้ามาขาย ปัจจุบันเธอมีแผงสินค้าจำนวน 3 แผงในตลาดที่มหาชัย แต่ที่บ้านเกิด เธอเป็นเจ้าของตึกแถวสองชั้นหนึ่งคูหาใกล้กับที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ในเมืองมะละแหม่งที่กำลังจะเปิด และแน่นอนความหวังในอนาคตของสาวเมืองมะละแหม่งผู้นี้คือการ “กลับบ้าน”

แรงงานรายถัดไปที่จะเอ่ยถึงนี้ ไม่เพียงแต่มีบริบทของการเป็นแรงงานข้ามชาติเท่านั้น แต่ “โจโจ้” ชื่อที่มีความหมายว่า “รสหวาน” อันเป็นชื่อยอดนิยมของสาวเมียนมานั้น เป็น “ชีวิตที่ข้ามหลายพรมแดน” ด้วยการข้ามในระดับอัตลักษณ์ การข้ามในระดับพรมแดน และการข้ามในระดับอาชีพ ภูมิหลังทางครอบครัวทำให้เราได้ทราบถึงพื้นที่ของ “กะเทย” ที่บ้านเกิดของเธอนั้นไม่ได้เปิดกว้างมากนัก โจโจ้เล่าว่าทั้งพ่อและพี่ชายไม่มีใครชอบใจนักที่เธอเป็นแบบนี้ การตัดสินใจเดิน

ทางเข้ามาในประเทศไทยด้วยวัย 23 ปี กับพื้นฐานความรู้ด้านเสริมสวยทำให้โจโจ้พัฒนาจากแรงงานในโรงงานมาสู่การเปิดร้านเสริมสวยของตนเอง และไม่เพียงแค่ช่วยให้เพื่อนร่วมชาติมีงานทำ แต่โจโจ้ถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการเสริมสวยให้กับลูกน้องทุกคนเพื่อหวังให้พวกเขาามีวิชาความรู้ติดไป

โจโจ้อาจแตกต่างจากสาวเมียนมาที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ตรงที่เธอก้าวถึงเมืองไทยว่า

“..หนูอยู่ตรงนี้ 10 ปี 20 ปีแล้ว หนูก็ทำใจไม่ได้ หนูอยู่ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนูแล้วเนี่ย”

ขณะที่แรงงานข้ามชาติรุ่นใหม่ไม่เพียงแต่ก้าวออกจากบ้านเกิดด้วยความหวังในเรื่องของความสำเร็จด้านการทำงาน แต่หมุดหมายสำคัญอีกประการคือ การก้าวไปสู่โอกาสทางการศึกษา เรื่องเล่าของสาวแรงงานข้ามชาติอีก 4 คนต่อจากนี้ แฝงด้วยความมุ่งมั่นในการศึกษาและการเรียนรู้อย่างที่พวกเธอไม่สามารถจะทำได้หากอาศัยอยู่ในเมียนมา

“ซาร์ญา” ออกเดินทางจากบ้านเกิดสู่ดินแดนประเทศไทยเพื่อหาทุนเรียนต่อต่างประเทศ ผ่านเครือข่ายเอ็นจีโอที่เคลื่อนไหวในประเทศไทย แต่โชคไม่ดีนัก กว่า 1 ปี ที่เธออาศัยอยู่ที่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ไม่มีข่าวคราวของการประกาศให้ทุนการศึกษาอย่างที่เธอหวังไว้ เธอจึงตัดสินใจเดินทางไปทำงานในหน่วยงานเอ็นจีโอที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แต่แม้จะมีประกาศสอบคัดเลือกให้ทุนการศึกษาต่อ ซาร์ญาก็ไม่อาจทิ้งหน้าที่ของเธอเพื่อเดินกลับไปตามหาความฝันนั้นได้ ในที่สุดเธอเลือกที่จะเข้ามาทำงานที่มหาชัยในฐานะล่ามของบริษัทไทยยูเนียน การทำงานในตำแหน่งล่ามที่ไม่ราบรื่นนัก ซาร์ญาจึงเข้ามาเป็นครูสอนภาษาพม่าในโรงเรียนไทยภายใต้การชักชวนของเพื่อน และตัดสินใจศึกษาต่อในระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยสยามเพื่อเติมเต็มโอกาสทางการศึกษาที่เธอใฝ่ฝัน โดยเฉพาะการเปิดประตูสู่โลกของการทำงานอย่างถูกกฎหมายภายหลังที่เธอจบการศึกษา

เช่นเดียวกับ “เอเอโส” หรือ “โม” สาวแรงงานข้ามชาติเชื้อสายมอญจากเมะละล่าย ที่เดินทางมาทำงานต่างถิ่นด้วยวัย 14 ปี ชีวิตแรงงานพลัดถิ่นผิดกฎหมายไม่ได้สบายนักและเมืองมหาชัยก็ไม่ได้มีดีที่สูง สวยหรูให้เธอได้พักอาศัยอย่างที่ฝันไว้ ห้องเช่าขนาด 9 ตารางเมตร คือที่พักของโมในปัจจุบันซึ่งโมเล่าว่าสมัยที่มาเมืองในช่วงแรกอยู่กันลำบากมากกว่านี้ เพราะความฝันของสาวแรงงานข้ามชาติคนนี้เป็นล่าม เธอจึงไม่ทอดทิ้งการศึกษาโดยการเริ่มเรียนภาษาไทยและการศึกษานอกโรงเรียนไปพร้อมกับการทำงาน และเธอก็สานฝันของตัวเองให้เป็นจริงได้ ด้วยการเข้าทำงานเป็นลูกจ้างในโรงพยาบาลสมุทรสาครเพื่อช่วยเหลือในด้านการสื่อสารระหว่างคนไข้กับเจ้าหน้าที่

“सानิริน” ก็เช่นกัน จากแรงงานในโรงงานขนาดใหญ่สู่การเป็นล่ามที่สื่อสารระหว่าง นายจ้างกับแรงงานและการประสานงานด้านเอกสารต่างๆ สานิรินค่อนข้างจะแตกต่างจากสาว แรงงานข้ามชาติคนอื่นเนื่องจากเธอมีต้นทุนทางวัฒนธรรมและความรู้ด้วยความสามารถที่พูดได้ถึง 4 ภาษา คือ ไทย มอญ พม่า และอังกฤษ รวมถึงการเข้ามาทำงานในประเทศไทยหลังจากที่แม่ และพี่ๆ ของเธอเข้ามาอยู่ในประเทศไทยราว 6 ปี สานิรินจึงไม่ต้องเริ่มต้นชีวิตในต่างแดนอย่างโดด เดี่ยว ความรักในการแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ทำให้सानิรินเข้าเรียนในศูนย์การศึกษาออก โรงเรียน (กศน.) และฝึกเรียนภาษาไทยจากการดูละครทางโทรทัศน์ ความโชคดีของसानิรินคือการ ที่เธอได้ทำงานอยู่ในบริษัทที่มองแรงงานข้ามชาติมีสถานภาพเท่าเทียมกับแรงงานไทย

หญิงสาวแรงงานพลัดถิ่นคนสุดท้าย “นินนะดีโซซาย” หรือ “นะดี” ที่แม่บังคับให้ออกจาก โรงเรียนเพื่อที่จะเข้ามาทำงานอยู่ที่ประเทศไทยด้วยกัน ด้วยวัยเพียง 13 ปี นะดีไม่สามารถบอก นายจ้างตามความจริงได้เนื่องจากกฎหมายของไทยกำหนดให้เยาวชนอายุ 15 ปี ขึ้นไปเท่านั้น ที่ ทำงานได้ การเข้าสู่ตลาดแรงงานด้วยวัยยังน้อยและต้องอยู่ท่ามกลางคนที่อายุมากเป็นข้อดีที่ทำให้ เธอเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้รวดเร็ว เด็กสาวยังคงไม่ทิ้งเรื่องการศึกษา นะดีเข้าเรียนการศึกษานอก ระบบในวันอาทิตย์แม้ว่าเธอจะทำงานหนักมาตลอด 6 วัน ก็ตาม ตามประสาเด็กรุ่นใหม่ที่คุณเคย กับเทคโนโลยี นะดีใช้สมาร์ทโฟนเป็นตัวช่วยในการทบทวนตำราเรียนและนำไปอ่านที่โรงงานเป็น บางครั้งบางครั้ง การลงทุนทางการศึกษาของเธอไม่เสียเปล่า นะดีพัฒนาตัวเองจนมารับตำแหน่ง หัวหน้างานฟ่วงด้วยหน้าที่ล่ามในโรงงาน เครื่องหมายที่การันตีความไม่ธรรมดาของนะดีคือการที่ เธอได้รับตำแหน่ง “มิสชินวงศ์ 2558” จากการประกวดที่จัดขึ้นในงานเลี้ยงปีใหม่ของโรงงานชิน วงศ์ฟู๊ด

เรื่องราวของหญิงสาวแรงงานข้ามชาตินี้จึงเป็นเหมือนกระบอกเสียงให้กับพวกเธอ เพื่อให้ คนในสังคมไทยได้ทำความเข้าใจ ยอมรับในแรงงานพลัดถิ่น และอยู่ร่วมกันโดยไม่ใช้สายตาของ “คนอื่น” มองดูพวกเธอ ชีวิตของแรงงานพลัดถิ่นเหล่านี้ในต่างแดนไม่่ง่ายนัก หลายคนมีปัญหา เรื่องความปลอดภัยและความไม่เท่าเทียม ภาพสะท้อนของหญิงสาวทั้ง 8 คน จากเรื่องเล่าของ พวกเธอจึงเป็นส่วนหนึ่งของความตั้งใจของคณะผู้วิจัยที่จะสื่อสารความรู้ความเข้าใจและสร้างการ รับรู้ในเชิงบวกของเหล่าแรงงานข้ามชาติสู่สาธารณชนไทย

หนังสือเรื่องนี้รวมถึงหนังสือที่ว่าด้วยเรื่องของผู้หญิง มีพร้อมให้บริการที่ห้องสมุด ศูนย์ มานุษยวิทยาสรินธร (องค์การมหาชน) สำหรับผู้ที่สนใจสามารถติดต่อสอบถามได้ที่ห้องสมุด หรือ ติดต่อเพื่อขอยืมหนังสือผ่านทาง Facebook Fanpage: ห้องสมุด ศูนย์มานุษยวิทยาสรินธร- SAC Library และ Line: @sac-library

ผู้เขียน

จรรยา ยุทธพลนาวิ

บรรณารักษ์ ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

มรกต ไมยเออร์, “บทนำ” ใน “ธรรมดา แต่ไม่สามัญ: ผู้หญิงเขียนมากับชีวิตย้ายถิ่นข้ามชาติในประเทศไทย” หน้า 8-9.